

ÜÇÜNCÜ OĞUL*
ANDREY PLATONOV**

Çev. Can KARAYEL***

Şehir merkezi dışında yaşlı bir kadın vefat etmiştir. Yaşlı kadının yetmiş yaşındaki emekli işçi olan eşi telgraf ofisine giderek ülkenin çeşitli bölgelerine 'Anneniz vefat etti, geliniz, babamız', ifadesini içeren altı tane telgraf çekti.

Telgraf bürosundaki yaşlı kadın memur uzunca bir süre hesapta yanlışlık yaparak parayı hesap etmeye çalıştı, makbuzları yazdı ve sonunda titreyen elleriyle mühürledi. Yaşlı adam, kalbinden gelen acıyı avutmayı dileyerek, ağlamaktan kızaran gözleriyle ve dalgın bir şekilde bir şeyler düşünerek tahta gişeden doğru gözlerini çekinircesine yaşlı kadın memura dikti. Yaşlı kadın memur, yaşlı adama kalbi kırık ve yılmış ve canından bezmiş gibi gelmişti; belki de duldu ya da biri tarafından terk edilmiş bir eştı.

Ve sonuç olarak bu kadın yavaş çalışıyor, hesabı karıştırıyor, hafızasını ve dikkatini kaybediyor gibiydi; sıradan ve karmaşık olmayan bir iş için bile insanın iç huzura ihtiyacı vardı sonuçta.

Telgrafları yolladıktan sonra yaşlı baba evine döndü; uzun masanın yanındaki tabureye, merhume eşinin soğuk ayaklarının dibine oturdu, sigara yaktı, acı dolu sözler mırıldandı, gözlerini ayırmadan kafeste hoplayıp zıplayan gri kuşun yalnız yaşamını izledi, zaman zaman sessizce ağladı, sonra sakinleşti, köstekli saatini kurdu, havanın ve doğanın değişiminin görüldüğü pencereyi gözledi, yapraklar yorgun kar taneleriyle birlikte peynir gevrekleri gibi düşüyordu, yağmur yağıyordu, sonra akşam güneşi görüldü, çok da ısıtmıyordu, sanki yıldızdı ve yaşlı adam oğullarını beklemekteydi.

İlk olarak hemen ertesi gün en büyük oğlu uçakla geldi. Geriye kalan beş oğlu ertesi iki gün içinde bir araya geldiler.

Üçüncü oğlu, dedesini şimdiye kadar hiç görmemiş olan altı yaşındaki kızıyla birlikte geldi.

Anneleri dört gündür masanın üzerinde yatıyordu, ama bedeninde ölüm kokusu yoktu; kuruluktan ve hastalıktan arınmış gibiydi adeta; evlatlarına sağlıklı bir yaşam sağlamak adına yaşlı kadının vücudu kurumuş, küçücük kalmıştır, bu zavallı bedenini evlatlarını sevmek ve onlarla gurur duymak adına ölene kadar elinden geldiğince korumaya çalıştı.

* Bu yazı, Andrey Platonoviç'in "Öyküler"[Povesti i Raskazı – M.: Hudoj, lit., 1983. – 510 c. (Klassiki i Sovremenniki. Sovyet. Lit-ra)] adlı eserinde yer alan "Devuşka Roza" adlı öykünün (s. 46-53) Rusçadan Türkçeye çevirisidir.

** Andrey Platonov (28 Ağustos [O.S. 16 Ağustos] 1899 – 5 Ocak 1951), gerçek adı Andrey Platonoviç Klimentov, Rus yazar. Bir komünist olmasına rağmen, eserleri kolektifleşmeye ve diğer Stalinist politikalara karşı kuşkucu tavır içerdiği için ömrü boyunca yasaklanmıştır.

*** Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, el-mek: can.karayel@atauni.edu.tr

Yaşları yirmi ile kırk arası değişen iri yarı adamlar sessizce masanın üzerindeki tabutun etrafında dikiliyorlardı. Altı kişiydiler, yedincisi babalarıydı, en küçük oğlundan daha kısa ve daha zayıftı. Dede, yarı kapalı hareket etmeyen gözüyle ona bakan tanımadığı yaşlı kadından korktuğu için gözlerini sıkı sıkı kapatan torununu kucağında tutuyordu.

Oğulları hiç sessizce acılarını içlerine gömerek aralıklı olarak gözyaşı döküyorlardı. Babaları artık ağlamıyordu; çünkü herkesten önce gözyaşı dökerek yasını tutmuştu, artık gizli bir heyecanla, yersiz bir sevinçle altı tane pehlivan gibi oğluna bakıyordu. İki oğlu denizciydi, gemi kaptanıydı, biri Moskovalı bir sanatçıydı, kızı olan ise komünist bir fizikçiydi, en küçük oğlu ziraat mühendisliği okuyordu, onun bir büyüğü ise uçak fabrikasında bölüm sorumlusuydu ve onun rozetine sahipti. Altı çocuk ve baba sessizce annelerinin cansız bedeninin etrafında duruyorlardı ve onun yasını tutarken aslında birbirlerinden, çaresizliklerini, kendi çocukluklarına dair anıları ve sevginin insana verdiği mutluluğun yok oluşuna da ağlıyorlardı. Bu öyle bir sevgiydi ki; aralıksız ve karşılıksız anne yüreğinde doğar binlerce kilometre uzakta dahi evlatlarını bulur ve onlara bu sevginin gücünü hissettirir onlar farkında olmasa bile ve evlatlar bu sevginin gücüyle daha cesur olurlar ve hayatta başarı elde ederler. Artık anneleri bu hayatta değildi, kimseyi sevmeyecekti, yabancı bir yaşlı kadın gibi kimseye aldırmandan yatıyordu.

Oğulların her biri kendini yalnız ve korkmuş hissediyordu, sanki karanlık bir tarladaki eski bir evin pencere kenarında ışık yanmıştı ve o ışık geceyi, uçan böcekleri, lacivert tarlayı, havadaki tatarcık sürüsünü aydınlatıyordu, bütün bunlar, eski evi çevreleyen, o evden çıkanların dönmesi için kapıların hiç kapanmadığı o evde doğan fakat geri dönmeyen çocukluk dünyasıydı. Artık o penceredeki ışık sönmüştü, gerçeklik anılara dönüşmüştü.

Yaşlı kadın bu hayatı terk ederken, dini töreninin evde yapılmasını, gömülürken ise oğullarını üzmemek adına tabutun arkasından gelebilmeleri için papaz olmadan gömülmek istediğini tembih etmişti. Yaşlı kadın sadece Allah'a olan inancından değil, daha çok hayatı boyunca sevdiği kocasının dualar eşliğinde ve etrafında yanan mumların ışığı altındaki ölmüş yüzüne bakarak daha çok üzümlü onu özlemesini istiyordu, kısaca bu hayattan törensiz ve unutulmuş olarak gitmek istemiyordu. Çocukları geldikten sonra yaşlı adam uzun süre papaz aradı, sonunda akşama doğru kendisi gibi yaşlı birini getirdi. Adamın üzerinde papaz kıyafeti yoktu, doğal beslenmenin sonucu olan sağlıklı bir yüze ve gözlerinin içinde gizli bir amaç güden parlak bir bakışa sahipti. Papaz, bir asker çantasıyla gelmişti, çantanın içinde tütsü, kalın mumlar, kutsal kitap, zincirli küçük buhurluk¹ gibi dini eşyalar vardı. Hızlı bir şekilde tabutun etrafında mumları sabitledi ve yaktı, buhurluktaki tütsüyü körükledi ve kitaptan bir şeyler mırıldandı. Bir şeyler oğulları utandırdığı ve rahatsız ettiği için çocuklar ayağa kalktılar. Hareketsiz ve gözleri kapalı bir şekilde tabutun önünde duruyorlardı. Yaşlı adam onların önünde bir şeyler mırıldanıyordu, alttan alttan da küçük ve anlamlı gözleriyle kadının arkasında bıraktığı soyuna bakıyordu. Onlardan kısmen korkuyor, kısmen saygı duyuyordu; görünüşe göre onlarla muhabbete girmek hatta sosyalizmin inşasındaki coşkusu da belli etmek

¹ İçinde tütsü için kullanılan malzemelerin yakıldığı kap.

istiyordu. Çocuklar susuyordu, yaşlı kadının kocası dâhil hiç kimse istavroz çıkarmamıştı; bu sadece ölene karşı yapılan saygı duruşuydu, ibadet değildi.

Hızlı bir şekilde duasını bitirdikten sonra papaz, eşyalarını topladı, tabutun etrafında yanan mumları söndürdü ve her şeyini askeri çantasına koydu. Çocukların babası papaza para verdi ve papaz hiç oyalanmadan, ona bakmayan altı adamın içinden geçerek korku ile kapıdan çıktı gitti. Aslında evde kalacaktı, savaşın ve devrimin tüm yönlerini ve gizliden gizliye hayran olduğu yenedünyanın temsilcileri olan kişilerle konuşmaktan telkin olurdu. Fakat bunu yapamazdı çünkü parlak bir geleceğe, yeni nesillerin sırasına dâhil olmak için o kendi başına kahramanlık yapmayı hayal ediyordu hatta bunun için yerli hava alanı yönetimine bir dilekçe yazmıştı; en yüksek noktadan oksijen maskesi olmadan aşağı atlamak istiyordu, fakat dilekçesine cevap alamamıştır.

Akşam vakti baba ikinci odaya altı tane yatak serdi, kız torununu ise rahmetli karısıyla beraber kırk yıl boyunca içinde uyuduğu yatağa yatırdı. Yatak, tabutun bulunduğu büyük odadaydı, çocukları ise diğer odaya geçmişlerdi. Babaları kapıda durdu, çocuklar henüz uyumamışlardı ve sonra tüm ışıkları söndürüp torunuyla uyumaya gitti. Torunu geniş olan yatakta başını battaniye ile kapatarak çoktan uyumuştur.

İhtiyar adam gecenin karanlığında torununun başında dikiliyordu, sokak karlarla kaplıydı, gökyüzünden gelen yetersiz ve dağınık ışık pencereden içeri girip odayı aydınlatıyordu. Yaşlı adam açık olan tabuta yaklaştı, karısının ellerini alını ve dudaklarını öptü ve ona 'artık dinlen', dedi. Dikkatli bir şekilde torununun yanına yattı ve yüreğinin her şeyi unutmasını dileyerek gözlerini kapattı. Uyukladı ve aniden yeniden uyandı. Çocuklarının uyuduğu odanın kapısının altından ışık geliyordu ve orada çınlayan kahkahalar ve yüksek sesli sohbetler vardı.

Küçük kız gürültüden dolayı yatakta yuvarlanmaya başlamıştı, belki o da merhume yaşlı kadınla aynı odada olmaktan korktuğu için uyuyamıyordu ve kafasını battaniyenin altından çıkartamıyordu.

Büyük olan oğul tutkuyla ve zevkle içi boş olan metal pervaneler hakkında konuşuyordu, sesi tok ve güçlü çıkıyordu. Denizci kardeşler yabancı limanlarda başlarına gelen olaylardan bahsediyorlardı ve sonra kahkaha attılar, babaları ise çocuklukta ve ergenlikte üzerlerine örttükleri eski battaniyelerle denizci kardeşlerin üzerini örtmüştü. O battaniyelerin yukarı ve aşağı kenarlarında battaniyenin ayak koyulan kirlili ve terli kenarlarıyla başlarını örtmemeleri için beyaz iplikle 'baş' ve 'ayak' yazıları işlenmişti. Denizcilerden biri artist olan kardeşiyle tıpkı çocuklukta, herkesin bir arada yaşadığı günlerde olduğu gibi zeminde gürültü ederek şakalaşmaya başladı. En genç olan kardeşleri ikisini birden sadece sol eliyle yenebileceğini söyleyerek onları gaza getiriyordu. Görünüşe göre bütün kardeşler birbirlerini çok seviyorlardı ve görüşmekten çok mutlu olmuşlardı. Uzun yıllardır bir araya gelmemişlerdi ve kim bilir bir daha ne zaman bir araya geleceklerdi. Belki de sadece babalarının cenaze töreninde... İki kardeş gürültü ederek sandalyeyi devirdiler ve sustular, sonra merhume annelerinin hiçbir şey duymayacağını hatırlayıp işlerine devam ettiler. Sonra en büyük oğul artist olan kardeşinden fısıltıyla

şarkı mırıldanmasını istedi, çünkü o çok güzel Moskova şarkıları biliyordu. Fakat artist o ya da bu kelimeyle başlamanın zor olacağını söyledi. 'Beni bir şeylerle kapatın.' diye ricada bulundu Moskovalı artist. Utanmadan söyleyebilmesi için yüzünü bir şeyle örttüler ve örtünün altından şarkı söylemeye başladı. O şarkı söylerken en küçük kardeşi bir şeyler yaptı ve yataktaki kardeşi yerde yatan üçüncü kardeşin üzerine düştü. ve yere. Herkes güldü ve ona düşen kardeşini sol eliyle kaldırıp yatağa yatırmasını istedi. Küçük kardeş abilerine sessizce karşılık verdi ve iki abisi öyle gürültülü kahkaha attı ki karanlık odadaki küçük kız başını battaniyenin altından çıkardı ve seslendi:

—Dede! Dede! Uyuyor musun?

— Hayır, uyumuyorum, dedi yaşlı adam ve utanarak öksürdü.

Küçük kız kendini tutamadı ve sızlanmaya başladı. Yaşlı adam kızın yüzüne baktı, yüzü ıslaktı.

— Niye ağlıyorsun? diye fısıldayarak sordu yaşlı adam.

— Babaanneme üzülüyorum, herkes hayatta, gülüyor, eğleniyor, ama o tek başına öldü, dedi küçük kız.

Yaşlı adam hiçbir şey söylemedi. Burnunu çekiştirdi ve öksürdü. Küçük kız korkmuştu, dedesinin uyumadığından emin olmak ve daha iyi görebilmek için dikeldi. Küçük kız, dedesinin yüzüne baktı ve sordu:

— Ama sen de ağlıyorsun. Ben ağlamayı kestim.

Dedesini torununun kafasını okşadı ve fısıldayarak cevap verdi:

—Ben ağlamıyorum, ben sadece terledim.

Küçük kız dedesinin yanına yatağın başına yakın bir yerde oturuyordu.

—Sen yaşlı kadını mı özölüyorsun? Diye sordu küçük kız. En iyisi ağlama; sen zaten yaşlısın ve yakında öleceksin, o zaman zaten ağlamayacaksın, dedi küçük kız.

—Tamam, ağlamayacağım, diye sessizce cevap verdi, yaşlı adam.

Diğer gürültülü odaya aniden sessizlik çöktü. Oğullardan biri bir şey söyledi. Oradaki herkes aniden sustu. Oğullardan biri yine bir şey mırıldandı. İhtiyar adam sestem tanıdı; fizikçi bilim adamı, torununun babası olan üçüncü oğluydu. Şimdiye kadar sesini duymamıştı: hiç konuşmamıştı ve gülmemişti. Bütün kardeşlerini sakinleştirmişti, hatta sohbet etmeyi bile kestiler.

Kısa süre sonra kapı açıldı ve üstü giyinmiş üçüncü oğul kapıdan çıktı. Tabuttaki annesine yaklaştı ve artık hiç kimseye karşı duygusu olmayan belirsiz yüzüne doğru eğildi.

Gecenin sessizliği çökmüştü. Sokakta in cin top oynuyordu. Diğer odadaki beş kardeş kımıldamıyordu bile. Yaşlı adam ve torunu nefes almadan üçüncü oğlu takip ediyordu.

Üçüncü oğul aniden kendini düzeltti, karanlıkta elleriyle tabutu köşesinden tuttu, ama üzerine düşmedi, sadece bir köşesini masadan biraz sürükledi ve kendisi yere düştü. Başını tahta zemine vurdu; ama gıkını çıkartmadı, sadece düşen babasını gören kızı bağırdı.

İç çamaşırılı beş kardeş ona doğru koştu ve bilincini yerine getirmek ve sakinleştirmek için onu kaldırıp odaya götürdüler. Bir süre sonra üçüncü oğul kendine geldiğinde diğer oğullar gece iki olmasına rağmen üniformalarını ve kıyafetlerini giymişlerdi. Tek tek çocukluklarının geçtiği evin karanlığında yok oldular; gizlice ağlayarak, fısıldayarak şikâyet ettiler, sanki anneleri başlarının ucunda durup onun doğurduğu bedeni sonsuza kadar yaşamadığı için acı çektiğini görüyor ve üzüliyordu ne yazık ki anne sonsuza kadar yaşamayı başaramadı.

Sabah olduğunda altı oğul tabutu omuzlarına aldılar ve defnetmeye götürdüler, yaşlı adam torununu kucağına alarak peşlerinden gitti; yaşlı kadını özlemeye alışmıştı ve bundan dolayı memnun ve gururluydu çünkü onu da bu altı güçlü erkek gömecekti.